

«Евразийский национальный
университет имени Л.Н.Гумилева»

Экономический факультет

Кафедра учет и анализа

ФГАОУ ВО «Российский
университет дружбы народов»

Экономический факультет

Кафедра бухгалтерского учета,
аудита и статистики

**«Международные стандарты учета и аудита: ключевые
изменения и нюансы перехода в условиях цифровой
экономики»**

**Сборник статей Международной научно-практической
конференции 17 февраля 2023 г.**

Астана

УДК 657(47+57)

ББК 65.053

П78

Рекомендовано к печати Ученым советом
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Рецензент – доктор экономических наук, профессор *Алиев М.К.*

Научные редакторы:

PhD, доцент ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Жолаева М.А.
заместитель заведующая кафедрой бухгалтерского учета, аудита и статистики РУДН,
кандидат экономических наук Сорокина Л.Н.

П78 «Международные стандарты учета и аудита: ключевые изменения и нюансы перехода в условиях цифровой экономики»: сборник статей Международной научно-практической конференции. Астана, 17 февраля 2023 г. – Астана: ЕНУ им Л.Н.Гумилева, 2023. – 522с.

ISBN 978 601 337 121 4

Сборник статей научно-исследовательских работ студентов, магистрантов, докторантов, профессорско-преподавательского состава по итогам Международной научно-практической конференции 17 февраля 2023 г.

Предназначен для широкого круга читателей.

Электронная версия материалов сборника размещается на сайте www.enu.kz

Сборник научных статей участников конференции подготовлен по материалам, представленным в электронном виде. Ответственность за содержание материалов несут авторы статей.

© Коллектив авторов, 2023
© ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2023
© РУДН, 2023

ISBN 978 601 337 121 4

ЭКОНОМИКАЛЫҚ СУБЪЕКТІНІҢ ІШКІ БАҚЫЛАУЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ КЕЗІНДЕ ХАС ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ

Токтарбаева Нұрай Акановна,

*«Экономика» факультетінің 3-курс студенті
«Есеп және аудит» мамандығы*

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті, Қазақстан

Аннотация. Мақалада аудит тәжірибесінде Халықаралық аудит стандарттарын қолдануға байланысты ішкі аудиторлық стандарттарды (аудиторлық ұйымдарды) әзірлеудің мақсаттары, негізгі принциптері, тәртібі қарастырылған.

2017 жылға дейін қолданыста болған аудиторлық қызметтің мазмұнына (ішкі стандарттарға қойылатын талаптарды қамтитын) стандарттарын, сондай-ақ «Қаржылық есептілікке аудит және шолу тексерулерін жүргізетін, сондай-ақ сенімділікті қамтамасыз ететін өзге де тапсырмаларды және ілеспе қызметтер көрсету жөніндегі тапсырмаларды орындайтын аудиторлық ұйымдардағы сапаны бақылау» № 1 халықаралық стандартына егжей-тегжейлі талдау келтіріледі. Сапаны бақылаудың тиімді жүйесін құру тұрғысынан аудиторлық ұйымдағы «ішкі стандарттардың» орны қарастырылды (СБХС 1 сәйкес). Сонымен қатар, ішкі стандарттарда (аудит сапасын бақылаудың тиімді жүйесін құру мақсатында) көрсетілуі тиіс аудиторлық қызметтің ең маңызды аспектілері атап өтілді, олардың ішінде: стандарттарды әзірлеу мақсаттары, этикалық талаптар, аудиторлардың кәсіби білімі мен тәжірибесі.

Кілт сөздер: аудит, аудиторлық қызмет, аудиттің ішкі стандарттары, халықаралық аудит стандарттары, сапаны бақылаудың халықаралық стандарттары, сапаны бақылау жүйесі, сапаны бақылау жүйесінің бастапқы параметрлері, ішкі стандарттарға қойылатын талаптар, ішкі стандарттардың негізгі элементтері, ішкі стандарттарды әзірлеу мақсаттары.

THE PRACTICE OF APPLYING IAS IN THE ORGANIZATION OF INTERNAL CONTROL OF AN ECONOMIC ENTITY

Toktarbayeva Nuray Akanovna,

*A 3rd year student in Economics
"Accounting and Auditing" profile
Faculty of Economics*

L.N.Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan

Annotation. The article discusses the objectives, basic principles, and procedure for the development of internal auditing standards (audit organizations) in connection with the application of International Auditing Standards in auditing practice. A detailed analysis of the content of the rules (standards) of auditing activities (containing requirements for internal standards) that were in effect before 2017, as well as the International Quality Control Standard №1. The place of "internal standards" in an audit organization is considered from the point of view of building an effective quality control system (in accordance with ISQC 1). The most important aspects of auditing activities that should be reflected in internal standards (in order to build an effective audit quality control system) are also highlighted, including: the goals of developing standards, ethical requirements, professional knowledge and experience of auditors.

Keywords: audit, audit activity, internal audit standards, International audit standards, International quality control standards, quality control system, the initial parameters of the quality control system, requirements for internal standards, the main elements of internal standards, the objectives of developing internal standards.

Қазіргі уақытта аудит тәжірибесінде аудиторлық қызметтердің сапасын арттыру бойынша ауқымды реформа жүргізілуде, оның шеңберінде аудит жүйесінің халықаралық аудит стандарттарына көшуі жүзеге асырылады. Аудитті дамыту тұжырымдамасына сәйкес, алдағы жылдары аудиторлық қызметтердің қоғамдық маңыздылығын және халықаралық деңгейде аудиторлық қызметтің нәтижелілігін арттыруға қол жеткізілуі тиіс; және ХАС – ты қолдану, заң шығарушылардың ойынша, аудиторлардың жұмысына деген сенімділікті арттыруға және олар жасаған аудиторлық қорытындыларды халықаралық тануға әкелуге арналған.

ХАС қолдану тұрғысынан аудиторлық ұйымдардың ішкі стандарттары мәселесін қарастыра отырып, Халықаралық аудит стандарттары қолданысқа енгізілгенге дейін, аудиторлық қызметтің ішкі стандарттарын әзірлеу және қолдану «аудиторлық ұйымдардың

ішкі стандарттарына қойылатын талаптар» аудиторлық қызмет ережесімен (стандартымен) реттелгеннен бастау керек. Аудитті жүзеге асыруға және ресімдеуге қойылатын бірыңғай талаптарды нақтылайтын және регламенттейтін, практикалық жұмыстың тиімділігін және оның аудиторлық қызмет қағидаларының (стандарттарының) талаптарына сәйкестігін қамтамасыз ету мақсатында аудиторлық ұйым қабылдаған және бекіткен құжаттар ретінде айқындалды.

Аудиторлық ұйым аудиторлық тексерулер жүргізуге және аудиторлық қорытынды жасауға өзінің көзқарасын (аудитті ұйымдастырудың жалпыға бірдей белгіленген қағидастарына негізделген) көрсететін құжаттар пакетін (ішкі стандарттар) дербес қалыптастыруға тиіс болды. Ішкі стандарттарда аудиторларға аудитті жүзеге асыру кезінде олардың іс-әрекеттерінің нақты тәртібін анықтауға көмектесетін аудиторлық тексерулер жүргізу бойынша нақты ұсыныстар болуы керек еді.

Керісінше, халықаралық аудит стандарттарында «аудиторлық ұйымдардың ішкі стандарттарына қойылатын талаптар», аудиторлық ұйымдардың ішкі стандарттарын әзірлеу тәртібіне, мазмұнына және талаптарына арналған. Алайда, ішкі стандарттарға сілтемелер аудит сапасын бақылауға арналған халықаралық нормативтік құжаттарда қамтылған.

Сапаны бақылаудың халықаралық стандартына сәйкес 1 (СБХС 1) аудиторлық ұйымдардағы сапаны бақылау ішкі бақылау жүйесінің бөлігі болып табылады, оның рөлі ХҚЕС-ке көшуге сәйкес жоғарылайды.

Сапаны бақылау жүйесі (сапаны бақылаудың халықаралық стандартына сәйкес 1 (СБХС 1) «Қаржылық есептілікке аудит және шолу тексерулерін жүргізетін, сондай – ақ сенімділікті қамтамасыз ететін өзге де тапсырмаларды және ілеспе қызметтер көрсету жөніндегі тапсырмаларды орындайтын аудиторлық ұйымдардағы сапаны бақылау») – бұл мынадай элементтердің әрқайсысы бойынша саясат пен рәсімдердің жиынтығы:

- аудиторлық ұйымның сапасына басшылықтың жауапкершілігі;
- тиісті этикалық талаптар;
- клиенттермен қарым-қатынасты қабылдау және жалғастыру, нақты тапсырмаларды қабылдау және орындау;
- кадрлық ресурстар;
- тапсырманы орындау;
- мониторинг.

Аудиторлық ұйымдардың ішкі стандарттарының анықтамасы «Халықаралық бухгалтерлер федерациясының (IFAC) қосымша құжаттарының «құрамына кіретін» аудит сапасының тұжырымдамасын: аудит сапасын қамтамасыз ету үшін ортаны қалыптастыратын негізгі элементтерді» егжей-тегжейлі қарастырады.

Осы құжатқа сәйкес ішкі стандарттар сапаны бақылау жүйесінің «бастапқы параметрлері» ретінде анықталады, атап айтқанда аудиторлық тапсырманы орындау барысында қолданылатын «аудиторлардың құндылықтары, этикалық нормалары мен тәсілдері», сондай-ақ «аудиторлардың білімі, дағдылары мен тәжірибесі, оның ішінде аудит жүргізуге бөлінген уақыт».

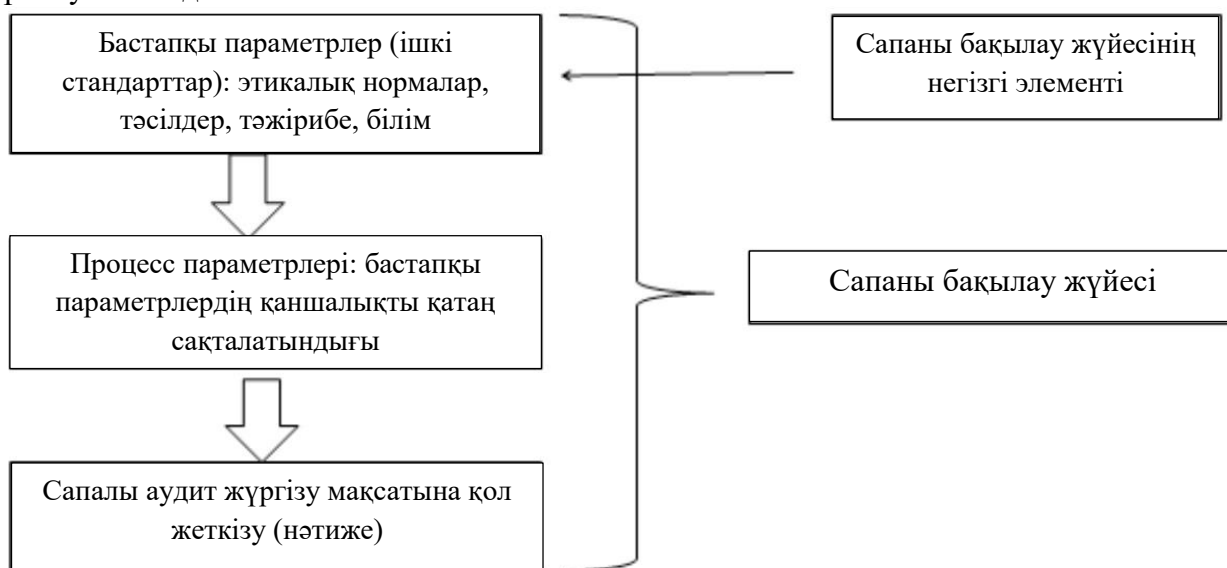
Бастапқы деректер аудитті жүзеге асыру кезінде белгілі бір аудиторлық ұйымның аудиторлары сақтауы тиіс нормалар, ережелер, әдістемелер жүйесін білдіреді және бұдан әрі мақсаттың болуы негізінде нақты аудиторлық ұйым шеңберінде осы талаптардың (бастапқы деректердің) сақталу-сақталмау фактісін анықтау және аудиторлық ұйымның одан әрі ішкі бақылау жүйесі құрылады. Ұйым сапаны бақылау бөлігі болып табылатын ішкі бақылау жүйесін құруда интеграцияланған тәсілді қолдануы және ішкі стандарттарда көзделген барлық рәсімдерді орындауы тиіс.

Аудиторлық қызметті реттейтін халықаралық құжаттардың ережелерін талдап, бұрын қолданылған талаптармен салыстыра отырып, аудиторлық ұйымның практикалық қызметіне ішкі стандарттарды әзірлеу мен енгізудің жалпы мақсаты түбегейлі өзгермегенін атап өтуге болады. Бұл, біріншіден, аудитті ұйымдастырудың негізгі принциптерін

белгілеуден, екіншіден, аудиторлық қызметті жүзеге асыру сапасын бақылаудың негізін құрудан тұрды және тұрады; алайда, 2017 жылдан бастап аудит пен аудиторлық қызметті жүргізу және ұйымдастыру кезінде Халықаралық аудит стандарттарының ережелерін қолдануға байланысты ішкі стандарттардың мәнін анықтауға көзқарас белгілі бір дәрежеде өзгереді.

Енді аудиторлық ұйымның ішкі стандарттары сапаны бақылау жүйесін қалыптастырудың бастапқы элементтері ретінде қарастырылады және аудитті жүзеге асыру мен рәсімдеу тәртібіне қойылатын құрылымдық талаптарды ғана емес, сонымен қатар нақты аудиторлық ұйым шеңберінде құжатталған аудиторлық қызметті жүзеге асыру үшін қажетті моральдық және кәсіби құндылықтардың жиынтығын (этикалық нормалар) қамтиды (аудит процесінде аудиторлардың аудит жүргізу тәсілдері және оның әртүрлі аспектілері, тәжірибесі мен білімі, аудиторлық қызметті жүзеге асыру процесінде жинақталған).

Аудиторлық ұйым жүйесіндегі ішкі стандарттардың орнын 1-суретте сызбалық түрде ұсынуға болады.

Сурет 1. Аудиторлық ұйым шеңберінде сапалы аудитті қамтамасыз ету

Осылайша, осы сызба негізінде аудиторлық ұйымның ішкі стандарттары сапаны бақылау жүйесін қалыптастырудың негізі болып көрінеді. Яғни, ішкі стандарттар сапалы аудит жүргізу үшін сақталуы қажет этикалық және кәсіби базаны білдіреді. Әрі қарай, белгілі бір аудиторлық ұйымда аудиторлардың осы стандарттарды сақтайтындығын анықтау үшін сапаны бақылау жүйесі қалыптасады.

Ішкі стандарттарды қолдану аудиторлық ұйымдарға мүмкіндік беруі керек:

- аудитордың кәсіби мінез-құлқын, сондай-ақ-кәсіби этика кодексіне сәйкес этикалық талаптарды сақтауды нақтылау;
- аудит жүргізудің технологиясы мен ұйымдастырылуын неғұрлым ұтымды ету (аудиторлық жұмыстардың еңбек сыйымдылығын азайту) ішкі стандарттарда алдын ала бекітілген аудитті ұйымдастыру мен жүргізудің дайын рәсімдерін қолдану арқылы;
- жұмыс көлемін ұлғайту арқылы аудиторлық ұйымдар жұмысының экономикалық тиімділігін арттыру – аудиторлық стандарттарды әзірлеу арқасында қол жеткізілген аудиторлық жұмыстардың еңбек сыйымдылығын азайту қызмет көрсетуге қабылданатын клиенттер санын көбейтуге мүмкіндік береді;
- аудиторлық практикаға ғылыми жетістіктер мен жаңа технологияларды енгізуге жәрдемдесу;

➤ аудиторлар жұмысының жоғары сапасын қамтамасыз ету және жиынтық аудиторлық тәуекелді де, тікелей анықталмау тәуекелін де төмендетуге ықпал ету. Сондай-ақ, кәсіпорын ішілік стандарттарды әзірлеу өте көп уақытты қажет ететін процесс болғандықтан және кейбір жағдайларда ғылыми ізденістерді қажет ететіндіктен, зияткерлік меншік объектілерін қорғау саласындағы халықаралық келісімдерге сәйкес аудиторлық ұйымдардың ішкі стандарттары коммерциялық құпия ретінде қарастырылатындығын атап өткен жөн.

Ішкі аудиторлық стандарттар аудиторлық қызметті реттейтін жоғары тұрған нормативтік-құқықтық актілердің талаптарына сәйкес келуі керек (Халықаралық аудит стандарттары және т.б.). Сонымен қатар, аудиторлық ұйымның басшылығы міндетті түрде аудиторлардың назарына ішкі стандарттардың мазмұнын жеткізіп, әрбір қызметкер сапа үшін жеке жауапты екенін, сондықтан нақты Ішкі стандарттарда көзделген саясат пен рәсімдерді сақтауы тиіс екенін хабарлауы тиіс.

Аудит сапасының тиімді бақылау жүйесін құру мақсатында ішкі стандарттарда көрсетілуі тиіс аудиторлық қызметтің маңызды аспектілерін бөліп көрсетейік.

Ішкі стандарттарды әзірлеу мақсаты. СБХС 1 сәйкес ішкі стандарттарды әзірлеудің мақсаты аудиторлық ұйым мен оның персоналы кәсіби стандарттар мен қолданылатын құқықтық және нормативтік талаптарды сақтайтынына ақылға қонымды сенімділік алу мақсатында аудит сапасын бақылау жүйесін құру болып табылады; – ұйым немесе тапсырмалар басшылары шығарған қорытындылар мен есептер нақты жағдайларда тиісті сипатта болады.

Аудит жүргізу процесінде топтың әрбір мүшесі сақтауы тиіс этикалық нормалар. «Тәуелсіз аудитордың негізгі мақсаттары және халықаралық аудит стандарттарына сәйкес аудит жүргізу» ХАС 200-ге және Кәсіби бухгалтерлердің әдеп кодексіне сәйкес аудитор талап ететін негізгі қағидаттар: тәуелсіздік (ойлаудың тәуелсіздігін де, қоғамдық іс-әрекеттердегі тәуелсіздікті де қамтитын), адалдық, объективтілік, кәсіби құзыреттілік және тиісті ұқыптылық, құпиялылық, кәсіби мінез-құлық болып табылады.

Аудитордың аудиттің әр кезеңінде әрекет ету тәртібі. Мысалы, клиентті қызметке қабылдау кезеңінде аудиторға келесі әрекеттерді орындау ұсынылады: алдыңғы аудитордың тексеру нәтижелерімен танысу, аудитордың аудиттелетін адамға қатысты тәуелсіздігіне көз жеткізу, аудиторлық тапсырманы келісу; аудитті жоспарлау кезеңінде – аудиттелетін тұлға қызметінің ерекшеліктерін, ішкі бақылау жүйесін зерделеу, елеулі бұрмалану тәуекелдерін бағалау, аудиттің жалпы жоспары мен стратегиясын құру және т.б.

Аудиторлық тексерудің әрбір кезеңінің қорытындысы бойынша жасалуы тиіс жұмыс құжаттарының жиынтығы мен үлгілері. Мысалы, клиентті қызметке қабылдау кезеңінде ұсынылатын жұмыс құжаттарының жиынтығына мыналар кіреді: клиентке алдыңғы аудитордың ақпаратына қол жеткізуді сұрау, болжамды аудитордың алдыңғы аудитторына сұрау салу, алдыңғы аудитордың жұмыс құжаттарына шолу хаттамасы, аудитордың тәуелсіздігі туралы өтініш, аудиторлық тапсырманың шарттары туралы келісім-хат; аудитті жоспарлау қорытындысы бойынша-аудиттелетін тұлғаның ішкі бақылау жүйесінің элементтерін сипаттау, бақылау құралдарын тестілеудің бақылау парағы, елеулі бұрмалану тәуекелдерін бағалау, аудиттің жалпы стратегиясы, аудит жоспары және т. б.

Аудиторлық қорытынды жасау тәртібі. «Қаржылық есептілік туралы пікір қалыптастыру және қорытынды жасау» ХАС 700 сәйкес аудитор алынған аудиторлық дәлелдемелерді негізге ала отырып жасалған қорытындыларды бағалау негізінде қаржылық есептілік туралы пікір қалыптастыруға және осы пікірді жазбаша қорытынды нысанында нақты білдіруге міндетті.

Аудиторлардың ішкі стандарттар ережелерін сақтауын бағалау тәртібі. СБХС 1 сәйкес аудиторлық ұйым сапаны бақылау жүйесіне қатысты оның саясаты мен рәсімдері өзекті, жеткілікті және тиімді жұмыс істейтініне ақылға қонымды сенімділігін қамтамасыз етуге арналған мониторинг процесін ұйымдастыруы керек.

Әдебиеттер тізімі

1. Дейнега В.Н. ХҚЕС-ке көшу жағдайында компаниялардың ішкі бақылауын жетілдіру // Экономика: теория және практика. – 2018. – №1 (25). – Б. 32-38.
2. Морунов В.В. Халықаралық аудит стандарттары жүйесіне негізделген фирмаішілік аудит стандарттарын қалыптастыру туралы // Әлемдік ғылым альманахы. – 2017. – № 1. - Б. 69-70.
3. Лахина М.С. Аудиторлық ұйымдардың ішкі стандарттары аудит сапасын бақылау құралы ретінде // Academy. – 2016. – №12. – 27-31 ББ.
4. Морунов В.В. Аудиторлық қызметті жүзеге асыру кезінде фирмаішілік аудит стандарттарының қажеттілігі туралы // Ғылыми конференциялардың хабаршысы. – 2017. – № 2. – 116-117 ББ.
5. Арабян К.К. Аудитті ұйымдастыру және жүргізу. "Бухгалтерлік есеп, талдау және аудит", "Қаржы және несие" мамандықтары бойынша оқитын ЖОО студенттеріне арналған оқу құралы, 2-ші басылым. және қосымша-М.: бірлік-ДАНА, 2018. - 551 Б.2-ші басылым. және қосымша-М.: бірлік.

ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКА ЖАҒДАЙЫНДА БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ ҰЙЫМДАСТЫРУҒА ПАНДЕМИЯНЫҢ ӘСЕРІ

*Умарова Назира Сексенғалиевна,
Аймешева Жаннат Александровна
БҚИТУ, Есеп және қаржы кафедрасы,
аға оқытушылар*

Түйіндемe. Мақалада жалпы бухгалтерлік есепке пандемия салдарының әсер етуі, сонымен қатар, қашықтықтан бухгалтерлік есеп жұмысын ұйымдастырудың әртүрлі бағадарламалары мен жолдары туралы қарастырылды.

Кілт сөздер: экономика, бухгалтерлік есеп, пандемия, бұлттық бухгалтерия, қашықтықтан бухгалтерия, жаңа технологиялар.

THE IMPACT OF THE PANDEMIC ON THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING IN THE DIGITAL ECONOMY

*Umarova Nazira Eksengalievna,
Zhannat Aimesheva
Department of Accounting and finance of WKITU,
senior teachers*

Summary. The article considered the impact of the pandemic on accounting as a whole, as well as various estimates and ways of organizing remote accounting work.

Keywords: economics, accounting, pandemic, cloud accounting, remote accounting, new technologies.

Пандемия уақытында коронавирустың таралуын тежеуге қатысты қабылданған шаралар көптеген бизнес салаларының жұмысына айтарлықтай өзгерістер әкелді. Жалпы айтқанда, әр түрлі дәрежеде бизнестің барлық түрлеріне әсер етті. Пандемияның қалыптасқан жағдайларына барынша бейімделуді карантиндік шаралар енгізілгенге дейін өздерінің онлайн алаңдары мен интернет сервистерінің жолға қойылған жұмысы бар компаниялар көрсетті.

Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуының арқасында пандемия кезінде бизнестің қашықтықтан жұмысын ұйымдастыру мәселесі бұрынғыдан да өзекті болды.

Экономиканы цифрландыру қызметтің барлық салаларының қарқынды дамуына негіз бола бастады, ұялы байланыс пен басқа да инновациялық технологияларды дамытуға қызмет етті.

Экономиканың барлық салалары, ең алдымен білім, ғылым, онлайн қызметтер және сауда қашықтықтан жұмыс істеуге көшті. Осыған байланысты барлық кәсіп түрлері, соның ішінде бухгалтерлік есепті ұйымдастыру әдістері өзгере бастады.